

بررسی نقش اخلاق و آئین رفتار اسلامی حسابداران حرفه ای با تاکید بر دیدگاه و رویکرد اسلامی

عبدالله ذبیح زاده

عضو هیات علمی گروه حسابداری دانشگاه شمال - آمل

چکیده :

یکی از عمده ترین دغدغه های مدیران کارآمد در سطوح مختلف، چگونگی ایجاد بسترهای مناسب برای عوامل انسانی شاغل در تمام حرفه هاست، تا آنها با حس مسئولیت و تعهد کامل، به مسائل جامعه و حرفه خود بپردازند و اصول اخلاقی حاکم بر شغل و حرفه خود را رعایت کنند. درضمن اخلاقی بودن در روابط تجاری و کسب و کار، امروزه به یکی از دغدغه های مهم شرکت های بزرگ تبدیل شده است. زیرا شرکت های تجاری بزرگ همواره از صدمه ای که رسوایی های اخلاقی بر تصویر شرکت و همچنین تاثیر آن بر سودآوری شرکت دارند، واهمه دارند. رعایت اخلاق و آئین رفتار حرفه ای اسلامی موجب توانایی در جلب اعتماد عمومی جامعه و همچنین تکامل حرفه ای حسابداری می شود. بنابراین نهادینه شدن اخلاق اسلامی در برنامه های آموزشی حسابداری می تواند موجب تامین نیاز جامعه اسلامی در تربیت حسابداران حرفه ای اسلامی و حل مسائل پیچیده اخلاقی توسط آن ها شود. انتظار این است که تدوین سرفصل اخلاق و آئین رفتار حرفه ای اسلامی در سیستم آموزشی حسابداری به یک اصل و نه انتظار تبدیل شود. در نتیجه سه مفهوم اساسی اخلاق اسلامی یعنی توحید اسلامی، مسئولیت پاسخگویی در مقابل خدا و مفهوم مصلحت (منفعت عمومی) می تواند موجب نهادینه شدن اخلاق و تربیت اسلامی و معرفی اخلاق حسابداران به جامعه شود.

کلیدواژه ها: آئین رفتار حرفه ای اسلامی، اصول اخلاقی حرفه حسابداری، اخلاق اسلامی، رسوایی های مالی و اخلاقی

۱. مقدمه

حسابداری دغدغای اقتصادی امروز حرفه ای است حیاتی، زیرا سامانه اقتصادی جاری بدون آن نمی تواند، وجود داشته باشد. از این رویکی از مهمترین نقش های حسابداری فراهم ساختن اطلاعات حسابداری به مدیران و صاحبان بنگاههای اقتصادی می باشد. بنابراین، علاوه بر دانش حسابداری، باید از فضیلت های اخلاقی نظیر درستکاری، واقع بینی و صداقت برخوردار بوده و خدمات حرفه ای خود را بارعایت اخلاق و آیین رفتار حرفه ای انجام دهند (سرلک، ۱۳۸۷).

لازم به ذکر است که، اخلاق ارتباط نزدیک و تنگاتنگی با ارزشها دارد و بعنوان ابزاری نگرینسته می شوند که ارزشها را به عمل تبدیل میکنند. اخلاق مفاهیمی چون: اعتماد، صداقت، درستی و وفای به عهد نسبت به دیگران، عدالت و مساوات و خدمت به جامعه را در برمی گیرد. همچنین اخلاق در معنی تشخیص درست از نادرست و خوب از بد نیز تجلی میکند. بیشتر استانداردها و قواعد اخلاقی در یک فرهنگ نسبت به فرهنگهای دیگر و در زمانهای مختلف با یکدیگر تفاوت دارند. در هر حرفه ای، آئین نامه اخلاقی شامل اصولی است که کلیه حرفه موظف به رعایت آن می باشد لذا، نقش اخلاق و آئین رفتار حرفه ای حسابداری، برای جلب اعتماد عمومی جامعه مفید است زیرا، بطور مستقیم بر روی صداقت حرفه ای و توانایی حسابداران تأثیر دارد. بنابراین، به منظور جلب اعتماد جامعه نسبت به حرفه حسابداری و افزایش اعتبار و محبوبیت آن، احساس می شود که باید به اصول اخلاقی حسابداری در دانشگاهها به عنوان مکانی که دانشجویان در آن به پرورش استعدادها و تواناییهای خود می پردازند، اهمیت ویژه ای داده شود. اهمیت آموزش اصول اخلاقی در طی سالیان متمادی به وسیله شاغلان در حرفه و دانشگاهیان مورد شناسایی قرار گرفته و در بسیاری از مطالعات بر آن تأکید شده است. اما با وجود اهمیت زیاد این موضوع، احساس می شود که در دانشگاهها بهای کمتری به آموزش این اصول داده می شود؛ غافل از اینکه چشم پوشی از آموزش اصول اخلاقی چه خسارتهای جبران ناپذیری به بار آورده است. با توجه به اهمیت موضوع در مقاله سعی بر این بوده است که تعریفی از اخلاق حرفه ای و حرفه حسابداری و سپس تأثیر توجه ویژه به مقوله اخلاق حرفه ای در حسابداری با رویکرد اسلامی پرداخته شود. (حمیدی، ۱۳۸۵)

۲. مبانی نظری**۲.۱. تعریف اخلاق**

اخلاق جمع خلق است که در قرآن هم آمده است. پیامبر صلی الله علیه و آله: **أَحَبُّكُمْ إِلَيَّ اللَّهُ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا**؛ محبوبترین شما در نزد خدا، خوش اخلاقترین شماست. (مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۸۷)

از اخلاق تعاریف مختلفی بیان شده است:

تعریف ۱: رفتار یا خصوصیتی که در حوزه آگاهی شخص قرار دارد و تابع اراده اوست

تعریف ۲: اخلاق تنها به معنای ارزشها و خصوصیات مثبت به کار میرود. بعبارت دیگر اخلاق یعنی خوبها (فضایل) و غیر اخلاق یعنی بدها (رذایل).

۲.۲. مباحثی در پیرامون اخلاق از دیدگاه قرآن کریم

اخلاق عبارتست از یک سلسله خصلت ها و سجایا که بشر آنها را به عنوان اصول اخلاقی می پذیرد. (خوب بودن یا بد بودن، عفاف، ظلم کردن یا ظلم نکردن و...) و اعمالی که از انسان ظاهر می شود رفتار گفته می شود. که در شرایط مختلف می تواند تغییر کند. قرآن کریم آموزنده خوبی در مورد مسائل اخلاقی و ارزش های اخلاقی می باشد. طبق آیه شریف سوره مائده (قل لایستوی الخبیث و الطیب) بگونای پاک و پاک مساوی نیستند. بطور کلی واژه اخلاق دو کاربرد متمایز دارد:

۱- گاهی اخلاق به معنای خلق و خوی رفتار عادت شده مزاج است

۲- به عنوان دانشی است که از حسن و قبح و خوبی و بدی رفتار بحث می کند.

بعضی ها اخلاق را مجموعه ای از صفات روحی و باطنی انسان تعریف کرده اند که به صورت اعمال و رفتاری که از خلیات درونی انسان ناشی می شود، بروز ظاهری پیدا می کند. عموماً دامنه اخلاق را در حد رفتارهای فردی تلقی می کنند، اما رفتارهای فردی وقتی در سطح جامعه یا نهادهای اجتماعی تسری پیدا می کنند، به نوعی اخلاق جمعی یا اجتماعی تبدیل می شود که ریشه در فرهنگ آن جامعه دارد (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۹).

۲.۳. تعریف اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه ای مجموعه قواعدی است که باید افراد داوطلبانه و بر اساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه ای رعایت کنند. بدون آنکه الزام خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف به مجازات های قانونی دچار شوند. در یک نگاه عام، گرچه در جامعه ی ما، از "اخلاق" به ویژه از پایگاه دینی یاد میشود، ولی متأسفانه آنچه رفته رفته در سالیان اخیر در کشور ما در مقام عمل مشاهده میشود، این واقعیت است که تعداد مردم اخلاق - محور و شاغلان و مسئولان واقعا اخلاقی به تدریج تحلیل رفته است. برعکس در غرب، از حدود نیم قرن پیش، در فلسفه ی اخلاق و مدتی پس از آن در اخلاق حرفه ای، دروس دانشگاهی و کنگره ها و کنفرانس های گوناگون و پژوهش های مختلف برپا شده و انجام میشود و فارغ التحصیلان دانشگاه در سطوح مختلف و حرفه های گوناگون فعالیت میکنند و شاخصه های اخلاق مصوب انجمن های تخصصی را در انواع مشاغل به کار می بندند (خورسند، ۱۳۷۴).

۲.۴. اهمیت و ضرورت اخلاق و رفتار حرفه ای

اخلاق و رفتار حرفه ای تاثیر چشم گیری بر روی فعالیتهای و نتایج سازمان دارد، اخلاق حرفه ای، بهره وری را افزایش میدهد، ارتباطات را بهبود می بخشد و درجه ریسک را کاهش میدهد، زیرا هنگامی که اخلاق حرفه ای در سازمان حاکم است جریان اطلاعات به راحتی تسهیل میگردد، و مدیر قبل از ایجاد حادثه، از آن مطلع میگردد. حسابداری یکی از متشکلترین و منضبط ترین حرفه های دنیاست و به دلیل نوع و ماهیت خدماتی که ارائه می کند، باید اعتبار و اعتماد خاصی داشته باشد. تداوم این اعتبار و اعتماد و تقویت آن، به پایبندی فکری و عملی اعضای حرفه به ضوابط رفتاری و اخلاقی آن بستگی دارد (کمیته فنی سازمان حسابرسی، آیین رفتار حسابداران حرفه ای، ۱۳۸۵).

به عبارت دیگر این گام در استقرار فرهنگ پذیرش قانونی و درستکاری اخلاقی، استقرار آیین رفتار حرفه ای است که به طور روشن، قلمرو و رفتار قابل پذیرش و خطوط قرمز را تعیین می کند. (کوکت^۱، ۲۰۰۶) اگر بخواهیم صورتهای مالی و گزارشهای حسابداری جهت تصمیم گیری منطقی سهامداران بالقوه و بالفعل، موثق و درخور استفاده تهیه شوند، باید برای حسابداران که تهیه کنندگان این صورتهای هستند، مسئولیتهای اخلاقی وجود داشته باشد. از این رو حفظ اصول اخلاقی حسابداری دیگر تنها به عنوان مشکل یک جامعه تلقی نمی شود. بلکه تجارت جهانی به خاطر تفاوتهای فرهنگی با این مسئله روبه روست. تمایل روزافزون شرکتها به جهانی شدن، متخصصان حسابداری را مجاب می کند ارتباط خود را با باورهای اخلاقی و فرهنگی در سایر کشورها افزایش دهند (عباس زاده و همکاران، ۲۰۱۲).

حسابداران در حوزه های مختلفی شامل حسابرسی، حسابداری مالی، حسابداری مدیریت، برنامه ریزی مالی، مشاوره و دفترداری فعالیت می کنند (آرمسترانگ^۲، ۲۰۰۲).

^۱ Kocet

^۲ Armstrong

۲.۵. توحید

اعتقاد به وحدانیت خداوند به عنوان اولین و مهمترین اصل از اصول اسلامی می باشد. در واقع، ایمان به مالکیت مطلق خداوند و نظارت الهی بر اعمال انسان، اساس اصول اعتقادی و اخلاقی انسان را تشکیل داده و منجر به اطاعت عملی از فرامین قرآن و شرع مقدس خواهد شد.

۲.۶. اخلاص

امام علی (ع): «تَصْفِيَةُ الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنْ الْعَمَلِ»

خالص سازی عمل از خود عمل دشوارتر است (غرر الحکم حدیث ۴۴۷۲)

از این رو باید مواظب نیت ها و انگیزه ها بود تا به ریا آلوده نشود. گاهی کاری در آغاز با حسن نیت و انگیزه پاک شروع میشود ولی در ادامه انگیزه های مادی و نفسانی و ریا کارانه به آن ضمیمه می شود و آن را از ارزش می اندازد (مصباح، مجتبی، ۱۳۸۷)

۲.۷. اخلاق حرفه ای در تمدن و آموزه های اسلامی

روایت بسیار معروف نبوی «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» (براستی که من برای به کمال رساندن مکارم اخلاق مبعوث شده ام) حکایت از اهمیت اخلاق در جهت گیری دعوت انبیاء دارد. رعایت اخلاق در حرفه یکی از دغدغه های مهم انبیاء است. یکی از پرثمرترین آثار تمدن اسلامی رشد اخلاق حرفه ای است. کتابهایی که در تمدن اسلامی در آداب حرف و مشاغل چون آداب تعلیم و تربیت، آداب قضا و آیین های اخلاقی دیوانها نگارش یافته اند، حکایت از اهمیت راهبردی اخلاق در هدایت مشاغل و حرف دارد. (حمیدی، م، ۱۳۸۵)

۲.۸. اهمیت نقش دانشگاه در آموزش اخلاق حرفه ای

اگردانشگاهها مدیران و حسابداران آینده را درباره ارتباط بنیادی جامعه و شرکتهای تعلیم ندهند، نمی توانیم انتظار داشته باشیم که مدیران اجرایی رده بالا این روابط را درک کنند. دانشجویان حسابداری و مدیریت باید به سطوح شخصی، شرکتی و اجتماع توجه داشته باشند. دانشگاهها باید به سمت یک دگرگونی در برنامه آموزشی پیش روند تا بتوانند کسب و کار در جامعه را جایگزین کسب و کار در اقتصاد نمایند (سرلک، ۱۳۸۷)

اکنون بسیاری از دانشکده های اخلاق را جزو موارد درسی خود قرار داده اند تا از این طریق هم دانشجویان را نسبت به مسائل اخلاقی حرفه آگاه کنند و هم آنها را در تصمیم گیری هاو گزینش های موفق اخلاقی، توانمندتر سازند. با این حال احتمالا کسانی هستند که این شیوه را هم قبول ندارند و می گویند حسابداری باید برای رویایی با مسائل اخلاقی، برخوردار از رشد خاص و تعلیمات ویژه باشد. بحث یاد شده بر سر اینکه اخلاق به صورت واحدهای درسی در میان مواد آموزشی دیگر تدریس شود. یا آن که در درون واحدهای درسی دیگر گنجانده شود هم اکنون در آمریکا به شکل زنده جریان دارد (خورد، مسعود، ۱۳۷۴).

در حال حاضر اخلاق حرفه ای یکی از مسائل اساسی همه جوامع بشری است. که در جامعه ما در محیط کار کمتر به آن توجه می شود.

۲.۹. مفهوم اخلاق حرفه ای

امروزه در مفهوم جدید از اخلاق حرفه ای، به مسئولیت های اخلاقی بنگاه و سازمان اشاره می شود که جامع تر از تعریف سنتی است. در این نگاه، بنگاه به منزله یک شخصیت حقوقی دو گونه مسئولیت دارد: الف) مسئولیت های حقوقی کیفری؛ ب) مسئولیت های اخلاقی که مسئولیت های اخلاقی بنگاه بسیار پیچیده تر از مسئولیت های اخلاقی فردی - شخصی و فردی -

شغلی است. به عبارت دیگر، مسئولیت‌های اخلاقی بنگاه شامل همه اضلاع و ابعاد سازمان می‌شود و اخلاقیات شغلی را نیز دربرمی‌گیرد. البته اخلاق حرفه‌ای افزون بر اخلاق کار، حقوق کار را نیز دربرمی‌گیرد. بنابراین، تعریف‌های مختلفی از اخلاق حرفه‌ای ارائه شده است:

(الف) اخلاق حرفه‌ای یکی از شعبه‌های جدید اخلاق است که می‌کوشد به مسائل اخلاقی حرفه‌های گوناگون پاسخ داده و برای آن اصولی خاص متصور است.

(ب) مقصود از اخلاق حرفه‌ای مجموعه قواعدی است که باید افراد داوطلبانه و براساس ندای وجدان و فطرت خویش در انجام کار حرفه‌ای رعایت کنند؛ بدون آن که الزام خارجی داشته باشند یا در صورت تخلف، به مجازات‌های قانونی دچار شوند.

(ج) این اخلاق، دربرگیرنده مجموعه‌ای از احکام ارزشی، تکالیف رفتار و سلوک و دستورهایی برای اجرای آنهاست.

(د) اخلاق حرفه‌ای، به منزله شاخه‌ای از دانش اخلاق به بررسی تکالیف اخلاقی در یک حرفه و مسائل اخلاقی آن می‌پردازد و در تعریف حرفه، آن را فعالیت معینی می‌دانند که موجب هدایت فرد به موقعیت تعیین شده همراه با اخلاق خاص است.

(فرامرزی فراملکی، ۱۳۸۹)

۲.۱۰. ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای

امروزه در اخلاق حرفه‌ای، تلقی «شما حق دارید و من تکلیف»، مبنای هرگونه اخلاق درکسب و کار است. این مبنا از رفتار ارتباطی فرد، به صورت اصلی برای ارتباط سازمان با محیط قرار می‌گیرد و سازمان با دغدغه رعایت حقوق دیگران، از تکالیف خود می‌پرسد. ویژگی‌های اخلاق حرفه‌ای در مفهوم امروزی آن عبارت‌اند از: دارای هویت علم و دانش بودن، داشتن نقشی کاربردی، ارائه صبغه‌ای حرفه‌ای، بومی و وابسته بودن به فرهنگ، وابستگی به یک نظام اخلاقی، ارائه دانشی انسانی دارای زبان روشن انگیزشی، ارائه روی‌آوردی میان‌رشته‌ای. درباره ویژگی‌های افرادی که اخلاق حرفه‌ای دارند موارد زیر را بیان می‌کند:

(فرامرزی فراملکی احد، ۱۳۸۹)

- (۱) مسئولیت‌پذیری
- (۲) برتری‌جویی و رقابت‌طلبی
- (۳) صادق بودن و وفاداری
- (۴) احترام به دیگران
- (۵) رعایت و احترام نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی
- (۶) عدالت و انصاف
- (۷) همدردی با دیگران

۲.۱۱. مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام

الگوهای رفتاری در سطح نهادها و سازمان‌های اجتماعی، وحدت‌بخش جامعه دینی است. تعریف کلی الگوهای اخلاقی و رفتار ارتباطی، مسئولیت‌پذیری در برابر حقوق افراد است. جامعه دینی از حیث تعامل سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی در آن و نیز از نظر رفتار ارتباطی افراد، متضمن مسائل فراوانی است. اخلاق حرفه‌ای در نظام اداری جمهوری اسلامی باید هویت اسلامی داشته باشد و مبتنی بر اخلاق اسلامی شکل بگیرد. برای داشتن هویت اسلامی اخلاق حرفه‌ای در کشورمان، به چهار دلیل می‌توان اشاره کرد:

- ۱- از لحاظ فرهنگی به دلیل وابستگی توده مردم کشورمان به نظام عقیدتی اسلام؛
- ۲- از لحاظ دینی به دلیل جدانپذیری اخلاق از دین در متن دین اسلام؛
- ۳- نیاز به پویایی درون فرهنگ اسلامی با توجه به مواجهه آن با چالش جهانی شدن؛

۴- از لحاظ نظام حکومتی، الزام به حکومت دین‌مدار در نظام حکومت دینی و از لحاظ قانونی، به تأکید قانون اساسی - در اصل هشتم - بر تصویب قوانین اسلامی در کشور. (عاملی، ۱۳۸۱)

۲.۱۲. عوامل تأثیرگذار بر اخلاق حرفه‌ای

عوامل تأثیرگذار بر اخلاق حرفه‌ای را به سه جنبه تقسیم می‌کند:

- ۱- جنبه فردی: یعنی ویژگی‌ها و خصوصیات فردی، ارزش‌های مذهبی، ملاک‌های شخصی، عوامل خانوادگی، باورها و اعتقادات و شخصیت از جمله عوامل تأثیرگذار بر اخلاق حرفه‌ای از جنبه فردی هستند.
- ۲- جنبه سازمانی: عواملی مثل رهبری، مدیریت، ارتباط با همکاران، ارتباط با زیردستان و فرادستان، نظام تشویق و تنبیه، انتظارات همکاران، قوانین و مقررات و رویه‌ها، جو و فرهنگ سازمانی در این حیطه قرار می‌گیرند. بدیهی است که نا مطلوب بودن عوامل مزبور، عامل تهدیدکننده اخلاق حرفه‌ای خواهد بود و بالعکس.
- ۳- جنبه محیطی: عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و همچنین دیگر سازمان‌ها و عوامل رقابتی بین آنها، از جمله عوامل تأثیرگذار بر اخلاق حرفه‌ایست. (خورسند، ۱۳۷۴)

۲.۱۳. رعایت اخلاق حرفه‌ای

رعایت اخلاق حرفه‌ای در سازمان، امری لازم و ضروری است تا سازمان از یک سو جامعه را دچار تعارض نکند و از سوی دیگر، با اتخاذ تصمیمات منطقی و خردمندانه منافع بلندمدت خود را تضمین کند. آن چیزی که در مواجهه با مفهوم اخلاق حرفه باید مد نظر ما قرار گیرد، این است که:

- ۱- اخلاق حرفه‌ای، دربرگیرنده اخلاق فردی و اخلاق شغلی است، اما از هر دو فراتر رفته و به سازمان به مثابه یک مجموعه حقوقی ناظر است.
- ۲- امروزه رویکردی استراتژیک به اخلاق حرفه‌ای پیدا شده است و به همین دلیل مسئولیت معنوی شرکت به مدیران استراتژیست سپرده می‌شود؛ نه به واحد پرسنلی و نه حتی به مدیران اجرایی.
- ۳- در حوزه اخلاق باید دو نوع رویکرد «فضیلت‌گرایانه» و «مسئله‌محور» را از یکدیگر تفکیک کرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۷)

۳. نتیجه‌گیری:

نتیجه این که آینده حرفه حسابداری به رهبری اخلاقی توسط حسابداران حرفه‌ای و اساتید دانشگاه در این حرفه بستگی دارد. لازم است تا آنها با تبیین اهمیت معیارهای اخلاقی والا و آموزش ضرورت درستکاری فردی، حسابداران فعلی و آتی را به سوی شرافتمندی سوق دهند. بدیهی است با انجام این کار این اطمینان محقق خواهد شد که در آتیه حرفه حسابداری بتواند به نقش تاریخی خود در رشد عادلانه اقتصادی و موفقیت و رفاه ملت‌ها ادامه دهد. رعایت اخلاق و آئین رفتار حرفه‌ای اسلامی موجب توانایی در جلب اعتماد عمومی جامعه و همچنین تکامل حرفه‌ای حسابداری می‌شود. بنابراین نهادینه شدن اخلاق اسلامی در برنامه‌های آموزشی حسابداری می‌تواند موجب تامین نیاز جامعه اسلامی در تربیت حسابداران حرفه‌ای اسلامی و حل مسائل پیچیده اخلاقی توسط آن‌ها شود.

منابع و ماخذ

۱. حمیدی، م، فلسفه و ساز و کار پاسخگویی در نظام جمهوری اسلامی، مشهد، اندیشه حوزه، ۱۳۸۵.
۲. خورسند، مسعود، آموزش اخلاق در حرفه حسابداری، مجله حسابداری، شماره ۱۰۹، ۱۳۷۴
۳. سرلک نرگس، اخلاق حسابداری، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره های ۱ و ۲، ۱۳۸۷
۴. عاملی، منیژه، بررسی مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام، پایان نامه جهت اخذ کارشناسی ارشد، تهران، موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، ۱۳۸۱.
۵. فرامرزی، قراملکی احد، درآمدی بر اخلاق حرفه‌ای، چاپ سوم، ۱۳۸۹
۶. کمیته فنی سازمان حسابرسی، آیین رفتار حسابداران حرفه‌ای، چاپ ششم، انتشارات سازمان حسابرسی، ۱۳۸۵
۷. مصباح، مجتبی، فلسفه اخلاق، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چ سوم، ۱۳۸۷.
۸. مکارم شیرازی، ناصر، زندگی در پرتو اخلاق، قم، نسل جوان، ۱۳۷۷
9. Armstrong M.B. (2002). Ethical Issues in Accounting, in N. E. 12-Bowie (Ed.), The Blacksell Guide to Business Ethics, Maiden, MA: Blackwell Publishers, pp.145-164
10. Abbaszadeh M. M. Moinizadeh (2012). Cross-cultural Study of Accounting Students Perception of Accounting Ethics in Iran and United Kingdom. African Journal of Business Management. Vol.5(8). Pp. 3354-3360
11. Kocet, M. M, (2006), Ethical Challenges in a Complex World: Highlights of the 2005 ACA Code of Ethics, Journal of Counseling & Development, Vol, 84.